

Stanislav DRAGÚŇ

Vládne nariadenie o politických zbohatlíkoch a jeho realizácia v praxi

DRAGÚŇ, Stanislav: Governmental regulation of political upstarts and its implementation in practise. In: *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 38-54.

The article describes the process of person's persecutions, which, according to the Slovak government, were during the existence of Czechoslovakia connected to political parties and had benefits from this connection. Government created two commissions to solve problems with confiscated property and petitions of clemency. Property of political upstarts was confiscated by state, but not in expected speed and amount.

Po vzniku vojnového slovenského štátu sa nová vládna elita potrebovala nielen dištancovať od predchádzajúcich politických štruktúr, ale zároveň ich aj „potrestať“ za činnosť spojenú s politickým dianím v období existencie Československej republiky (ďalej len ČSR). V dobe, kedy Slovensko ako nový štát čelilo rôznym problémom a potrebovalo aj množstvo finančných prostriedkov prišla otázka politických zbohatlíkov slovenskej vláde vhod. Štát si vybral istú skupinu ľudí, ktorí boli nejakým spôsobom spätí s politickým dianím v predchádzajúcom demokratickom systéme, obvinil ich z politického zbohatlivera a definoval majetok, ktorý mal pripadnúť štátu. Tým sa štát nielen právne vysporiadal s osobami, ktoré boli na základe rozhodnutia exekutívneho orgánu späté s minulým režimom, ale hneď v počiatkoch svojej existencie si vytvoril aparát na získavanie finančných prostriedkov od občanov. Štát tak nemusel získavať finančné prostriedky len verejným zbierkami, ale našiel aj „pohodlnejšiu cestu“. Zároveň sa tým aj vytvoril precedens získavania finančných prostriedkov bez dobrovoľnej účasti dotknutých osôb. Získané prostriedky štát mohol navyše propagandisticky využiť vo svoj prospech. V prípade politických zbohatlíkov mali zo získaných majetkov vďaka pripravovanej pozemkovej reforme ťažiť slovenskí roľníci. V štáte, v ktorom neplatili základné demokratické princípy a neexistovala právna ochrana jedincov, mohol byť každý obvinený z nejakého druhu protištátnej, protislovenskej činnosti a odsúdený, resp. štát mohol disponovať jeho majetkom.

Návrh vládneho nariadenia vypracovalo Ministerstvo hospodárstva (ďalej MH), osnovu nariadenia predložilo na pripomienkové konanie do vlády 13. apríla 1939.¹ Zvyšné rezorty mali na pripomienkovanie tri dni. V dôvodo-

vej správe MH uviedlo, že mnohí ľudia v prechádzajúcom režime nadobudli majetok len politickou činnosťou, resp. intervenciou politicky činných osôb v ich prospech. Týmto vznikla bez práce „spáchaná krivda na ľuďoch poctive pracujúcich“, za čo by mali byť náležite potrestaní.² Jednotlivé ministerstvá nemali výhrady, skôr mali formálne pripomienky, zhodli sa však na jednom probléme, a to §2 nariadenia, v ktorom bol definovaný pojem politický zbohatlík. V pôvodnej osnove sa pod zbohatlíkom rozumela osoba, ktorá k októbru 1938 vykazovala neprimeraný vzrast majetku privedený najmä politickou činnosťou.³ Jednotlivé ministerstvá sa snažili pojem politického zbohatlíka presne vymedziť, najväčším problémom bolo slovo „najmä“, ktoré bolo nakoniec aj vypustené. Druhým problémom boli kompetencie jednotlivých ministerstiev. Ministerstvo financií (ďalej MF) malo mať podľa MH príliš veľké kompetencie. Keďže išlo o záležitosť spojenú s trestnou činnosťou a financiami, isté kompetencie malo mať Ministerstvo vnútra (ďalej MV), ktoré malo pravidelne konzultovať MF.⁴ Všetky pripomienky boli nakoniec vzaté do úvahy a nariadenie sa tak čiastočne pozmenilo.⁵

Vládne nariadenie o politických zbohatlíkoch vláda schválila 24. apríla 1939 a v Slovenskom zákonníku bolo ako vládne nariadenie 73/1939 uverej-

-
- 1 Osnova vládneho nariadenia o politických zbohatlíkoch z 13. apríla 1939. Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, fond MH 86, č. Prez-L-1697/1/39.
 - 2 „Je všeobecne známe, že za starého politického režimu v bývalej Česko-Slovenskej republike mnohí ľudia nadobudli majetok len zásluhou svojej politickej činnosti alebo pomocou /:intervenciami:/ politicky činných osôb druhých. Takýmto nadobúdaním majetku bez práce bola spáchaná krivda na ľuďoch poctive pracujúcich a snažiacich sa správnou cestou a vlastnou prácou dosiahnuť určitého lepšieho hmotného postavenia. Boly však tiež porušené základné pravidlá morálky a kresťanského ducha. Možno povedať, že v Slovenskom štáte existuje zvláštna kasta politických zbohatlíkov, ktorí takýmto nesprávnym spôsobom nadobudli veľkých majetkov a aby boly spáchané krivdy odstránené, treba na tieto majetky siahnuť. Tento cieľ sleduje osnova.“ Dôvodová správa k návrhu vládneho nariadenia z 13. apríla 1939. SNA Bratislava, fond MH 86, č. Prez-L-1697/1/39. Do citovaných textov nezasahujem, ponechávam pôvodnú gramatiku.
 - 3 „Za politického zbohatlíka sa považuje osoba, ktorej dnešný stav majetku v pomere ku stavu pôvodnému vyказuje neprimeraný vzrast privedený najmä politickou činnosťou alebo politických osôb iných, alebo vlivom niektorej politickej strany starého režimu v bývalej Česko-Slovenskej republike.“ Osnova vládneho nariadenia o politických zbohatlíkoch z 13. apríla 1939. SNA Bratislava, fond MH 86, č. Prez-L-1697/1/39.
 - 4 Pripomienky MF k osnove vládneho nariadenia z 19. apríla 1939. SNA Bratislava, fond MH 86, č. 2243/39-III/6.
 - 5 Pozri poznámku č. 7.

nené 26. apríla 1939.⁶ Vládne nariadenie pozostáva z 10 paragrafov. Hneď v prvom paragrafe dokument definuje majetok, ktorý mal prepadnúť v prospech štátu. Jedná sa o majetok osôb, ktoré ho získali politickou činnosťou do 6. októbra 1938, čo sa vzťahovalo aj na osoby, ktoré takýto majetok dedili.⁷ Pod takýmto majetkom vládne nariadenie rozumelo aj akýkoľvek zisk plynúci z majetku. Pod definíciu v §1 nepatril majetok, ktorý dotyčná osoba získala z príjmov zo služobného pomeru, z platov a rôznych paušálnych náhrad z verejných financií. To isté platilo aj pre majetok, ktorý bol preukázateľne použitý na dobročinné alebo všeobecne prospešné účely. Vláda si zároveň určila výsadné právo určiť, ktoré osoby mali spadať pod §1.⁸

Osoby spadajúce pod §1 boli bernou správou vyzvané, aby okamžite odovzdali priznanie, resp. zoznam majetku. Toto „soznanie“ muselo obsahovať výkaz majetku k 30. októbru 1938. Zároveň museli vyzvané osoby uviesť, ako sa k majetku dostali. Pre urýchlenie procesu nariadenie v tomto prípade zrušilo platnosti zákonov o zachovaní bankového a obchodného tajomstva.⁹ O ďalšom procese mala rozhodovať päťčlenná komisia, ktorú mala na návrh MV vymenovať vláda. Dvaja členovia mali byť sudcovia z povolania.

Úlohou komisie bolo dopĺňať a zisťovať stav majetku politických zbohatlíkov. Jej rozhodnutia mohla meniť len vláda, ktorá mala zároveň ako jediná právomoc definitívne rozhodnúť o milosti pre postihnutú osobu, ak tá podala žiadosť o milosť.¹⁰ Výberom pokút bola centralizovane poverená len berná správa Bratislava – mesto. V prípade, ak niekomu z rôznych dôvodov nebolo možné vymerať výšku pokuty vláda stanovila horný limit na 10.000.000 Ks. Nariadenie nadobudlo účinnosť dňom vyhlásenia, teda 26. apríla 1939.¹¹

Vládne nariadenie síce nadobudlo účinnosť, ale ešte stále neboli vykonané žiadne akcie proti zbohatlíkom. V prvom rade sa museli presne vymedziť

6 Vládne nariadenie č. 73 zo dňa 24. apríla 1939 o politických zbohatlíkoch. In: Slovenský zákonník 17/1939, č. 73. Ďalej len Vládne nariadenie 73/1939.

7 „§1 Majetok osôb, určených podľa § 4, získaný ich vlastnou politickou činnosťou alebo takýmto vplyvom, ďalej politickou činnosťou (vplyvom) iných osôb alebo politických strán v dobe od 30. októbra 1918 do 6. októbra 1938, prepadá v prospech Slovenského štátu, a to bez ohľadu na to, či ide o majetok v tuzemsku alebo v cudzozemsku. ²To isté platí, keď takýto majetok od osôb, uvedených v ods. 1, nadobudly osoby tretie dedičtvom, darovaním alebo počínaním darovanie zastierajúcom.“ Vládne nariadenie 73/1939, §1.

8 Tamtiež, §4.

9 Tamtiež, §7.

10 Tamtiež.

11 Tamtiež, §9.

kompetencie novej komisie, ktorá mala na starosti posudzovanie politických zbohatlíkov. Keďže v roku 1939 ešte prebiehalo vo všetkých berných správach zhromažďovanie informácií o politických zbohatlíkoch, samotná komisia nebola potrebná. Až na začiatku roku 1940, kedy berné správy ukončili svoju činnosť, vláda presne vymedzila kompetencie komisie.

Vládne nariadenie 23/1940, ktorým sa vykonávalo vládne nariadenie o politických zbohatlíkoch, vymedzovalo v ôsmich paragrafoch právomoci komisie.¹² Ak bola komisia presvedčená, že je potrebné proti konkrétnej osobe konať, t.j. rozhodnúť o prepadaní majetku, mohla okamžite konať. A to v prípadoch, ak sa jednalo o nehnuteľný majetok a knihovné pohľadávky, hnuťelný majetok v prípade možnosti straty majetku, vkladné knihy, cené papiere a neknihovné pohľadávky.¹³ Komisia mala právomoc rozhodovať o tom, ktoré majetky alebo finančné prostriedky spadali pod §1 a 2 vládneho nariadenia 73/1939. Ak rozhodla v prospech alebo neprospech dotknutej osoby, proti jej rozhodnutiu neexistoval opravný prostriedok.¹⁴ Po rozhodnutí komisie o konfiškácii majetku postihnutá osoba musela dostať rozhodnutie a upovedomenie o lehote splatnosti. Ak politický zbohatlík nesplnil svoje povinnosti v lehote, kompetenciu na vymáhanie nehnuteľných pohľadávok prevzalo MH a poverilo vymáhaním príslušné lokálne authority, v prípade peňažnej sumy bolo proti postihnutej osobe zakročené ako v prípadoch vymáhania daní.¹⁵ Na vymáhanie niektorých pohľadávok mali byť prizvaní aj kurátori, ktorí mali byť platení z verejných financií (získaných konfiškáciou),

12 Vládne nariadenie č. 23 zo dňa 26. januára 1940, ktorým sa vykonáva vládne nariadenie o politických zbohatlíkoch. In: Slovenský zákonník 22-23/1940, č. 23. Ďalej len Vládne nariadenie 23/1940.

13 „(...) a) *nehnuťelného majetku a knihových pohľadávok – poznačením pokračovania podľa vládneho nariadenia č. 73/1939 Sl. z. v pozemkovej knihe; čo vykoná príslušný okresný súd, b) hnuťelného majetku v prípade, žeby bol ohrozený – jeho uschovaním, ktoré vykoná príslušný notársky úrad, c) vkladných knížiek, cenných papierov a cenností – ich zabavením príslušným notariátom a ich bezodkladným odovzdaním ministerstvu financií, d) neknihovných pohľadávok – upovedomením dlžníka, že jeho podlžnosť podlieha pokračovaniu podľa vládneho nariadenia č. 73/1939 Sl.z. a že do ďalšieho opatrenia nesmie plniť veriteľovi, ale v prípade sročnosti složiť predmet plnenia do súdneho depozita.“ Vládne nariadenie 23/1940, § 1..*

14 Tamtiež, §3.

15 „ (...) a) *ohľadom ujatia sa držby hnuťelných a nehnuťelných vecí na žiadosť ministerstva hospodárstva nariadi vykoná všetky potrebné opatrenia príslušný okresný úrad, b) ohľadom peňažnej sumy vyhlásenej za prepadlú pokračuje sa podľa predpisov a vymáhání priamych daní.“ Vládne nariadenie 23/1940, §5*

o výške výdavkov a platieb mal rozhodnúť súd.¹⁶ Na margo tohto vládneho nariadenia je potrebné uviesť, že štát síce vytvoril aparát, takisto aj kategóriu osôb, proti ktorej mohol zakročiť, ale ako keby zabudol na nástroje. Možno to bolo neskúsenosťou štátneho aparátu, ale opatrenia proti politickým zbohatlíkom neboli dostatočne upresnené. Jednu skupinu mali riešiť okresné úrady, čo boli v prvom rade orgány štátnej správy, ktoré nemali skúsenosti s vymáhaním pohľadávok. Druhá skupina bola zaradená do zdĺhavého procesu vymáhania pohľadávok, pričom bol zvolený rovnaký právny postup ako pri vymáhaní daní. Obete tak boli síce perzekvované, štát od nich nespravodlivo vymáhal peniaze, ale takéto konanie sa mohlo ťahať celé roky, ak išlo o osobu, ktorá sa v právnom systéme vyzнала. K tomuto aj naozaj dochádzalo, keďže jednou zo skupín, na ktoré sa berné správy mali zamerať, boli práve advokáti.

Z ďalších dokumentov jednoznačne vyplýva, že všetky nástroje a snahy o zlepšenie prichádzali práve z prostredia Predsedníctva vlády, ktoré krátko pred vydaním vládneho nariadenia 23/1940 rozposlalo ministerstvám, Kancelárii prezidenta republiky a špeciálne XI. oddeleniu MH organizačné návrhy, ktoré však neboli všetky zapracované do návrhu, čo mohlo spôsobiť absenciu niektorých dôležitých krokov.¹⁷ V organizačných pokynoch sú uvedené opatrenia, ktoré síce neboli spomenuté vo vládnom nariadení, ale pre štátne orgány platili. Napríklad pre pozíciu štátu je dôležité, že už rozhodnutie komisie o prepadnutí majetku a jej doručenie postihnutej osobe znamenalo, že štát majetkom mohol disponovať.¹⁸

Proces represálií, resp. prepadnutia majetku politických zbohatlíkov v prospech štátu je možné rozdeliť do niekoľkých fáz. Prvá fáza pokrýva obdobie roku 1939, kedy po vydaní vládneho nariadenia 73/1939 a na základe pokynov MF berné správy začali evidovať politických zbohatlíkov a vytvárať zoznamy v jednotlivých okresoch. V tejto dobe vznikla aj na základe §7 vládou určená komisia – Komisia pre veci politických zbohatlíkov (ďalej Komisia) na čele s Alexandrom Machom. Komisia spracúvala informácie o osobách, ktoré podľa berných správ v jednotlivých okresoch spadali pod definíciu politického zbohatlíka. Druhú fázu pokrýva obdobie prvých mesiacov roku 1940, kedy vládnym nariadením 23/1940 Komisia získala reálne kontúry a mala jasne stanovený rozsah právomocí. V priebehu tejto fázy osoby, ktoré patrili do zoznamu politických zbohatlíkov, dostali rozhodnutie

16 Tamtiež, §6-7.

17 Pokyny Predsedníctva vlády z 18. januára 1940. SNA Bratislava, fond MH 12, č. 447/II-1940.

18 Tamtiež.

Komisie o zaradení do zoznamu politických zбоhatlíkov a informáciu o veľkosti majetku, ktorá prepadá štátu. Zároveň Komisia v rozhodnutí stanovila lehotu, do ktorej postihnutá osoba musela štátu zaplatiť stanovenú sumu. Osoba sa proti rozhodnutiu nemohla odvolať, ale mohla podať žiadosť o milosť, resp. vyňatie zo zoznamu politických zбоhatlíkov. Tieto rozhodnutia posudzovala ďalšia komisia. Komisia pre podávanie návrhov vo veci udeľenia milosti (ďalej Komisia pre milosti) musela rozhodovať o oprávnení žiadostí o milosť, resp. žiadostí o vyňatie spod definície politický zбоhatlík. Komisia pre milosti pozostávala z troch členov¹⁹ a jej pôsobenie bolo limitované žiadosťami o milosť, ktoré sa podávali hlavne prvej polovici roku 1940.

Rozhodnutím 175/1940 z 15. mája 1940 Komisia zároveň rozhodla, že v prospech štátu prepadá aj výnos z prepady domov bez ohľadu na to, či pochádza spreď alebo po vynesení spomenutého uznesenia. Znamenalo to, že ak aj Komisia vymerala nejakú výšku skonfiškovaného majetku, ten sa mohol vzhľadom na kapitálové výnosy, úroky alebo zisky z prenájmu meniť. Takýto prípadov nebolo málo. Signifikantným prípadom je politický zбоhatlík Juraj Sopko. Pôvodne mal zaplatiť sumu 300.000 Ks, ktorá mu bola na základe prehodnotenia Komisie znížená na 100.000 Ks. Keďže kvôli novému rozhodnutiu Komisie meškal s plátbami asi rok, v banke rástli úroky a muselo sa začať nové konanie. V tomto konaní mu Komisia vymerala sumu 103.677,75 Ks. Kým však Slovenská hypotečná a komunálna banka dostala príkazy na prevod a uskutočnila opätovne všetky prevody prešiel január 1942 a medziročný úrok narástol na 104.356 Ks.²⁰

Tretia fáza nasledovala po rozhodnutí Komisie pre milosti. Väčšinou bola druhá fáza ukončená do júna 1940, v niektorých prípadoch však trvala dlhšie, resp. skončila už v marci alebo apríli 1940. Táto fáza trvala až do roku 1943, mnohé prípady však boli uzavreté už v lete 1940. Vo väčšine prípadov sa majetok dostal do správy štátu v priebehu niekoľkých mesiacov, najviac do roka, niekedy však ani na konci roku 1942 neboli dlhy jednotlivcov voči štátu splatené. Niektoré prípady neboli ukončené ani v roku 1943, kedy sa akcie proti politickým zбоhatlíkom definitívne zastavili.

Prvá fáza začala krátko po prijatí vládneho nariadenia v apríli 1939. Krátko zareagovalo MF, ktoré začalo s prípravou formulárov a rozposlalo základné pokyny na vytvorenie predbežného zoznamu. 13. septembra 1939 už

19 Ján Ondrušek, senátny predseda Slovenského najvyššieho súdu; Juraj Bittera, senátny radca Najvyššieho správneho súdu a napokon Štefan Tiso, podpredseda Hlavného súdu.

20 Rozhodnutie Predsedníctva vlády z 12. novembra 1942. SNA Bratislava, fond MF 100, č. 7.885/1942.

MF všetkým berným správam poslalo nariadenie s pokynmi pre získavanie informácií o politických zbohatlíkoch.²¹ MF nariadilo prednostom úradov, aby vo svojich obvodoch vypracovali zoznam obyvateľstva a zistili, kto by mohol byť zaradený do zoznamu politických zbohatlíkov. Mali sa prednostne zamerať na statkárov, advokátov, osoby s viacerými koncesiami a politicky činné osoby, ktoré boli majetné.²²

Berné správy mali vypracovať do konca septembra podrobný zoznam takýchto osôb, ako aj ich dedičov.²³ Následne boli vypracované podrobné zoznamy osôb aj s hodnotou ich majetku. V berných správach v Banskej Bystrici, Bratislave – staré mesto, Prešove a Trenčíne sa už zoznamy nemuseli prerábať, boli skompletizované už po prvom nariadení MF.²⁴ Je nutné uviesť, že podobne, ako tomu bolo v prípade arizácie židovského majetku, aj v prípade politických zbohatlíkov sa okrem štátu do procesu zbierania a overovania informácií o potenciálnych politických zbohatlíkoch zapojili aj samotní občania. Keďže išlo o nepriateľov „slovenského živlu“ a osoby, ktoré si v interpretácii vlády finančne polepšili nekresťanskou a protislovenskou činnosťou, stali sa zároveň aj obeťami vyrovnávania si „susedských účtov“. Značná časť osôb bola zaradená do zoznamu, resp. na posúdenie Komisie práve na základe udaní susedov, ktorí argumentovali príliš veľkým majetkom svojich susedov či odvekých nepriateľov. Na druhej strane však štátny aparát veľmi dobre vedel, na aké osoby sa má zamerať. Osoby, ktoré boli politicky činné, spojené hlavne s agrárnou stranou, boli v jednotlivých okresoch veľmi dobre známe. Išlo o významných advokátov, bohatších statkárov, ale aj členov bývalého štátneho aparátu, ktorí, samozrejme, v období ČSR požívali značnú úctu.

V priebehu nasledujúcich týždňov orgány štátnej správy zhromažďovali informácie o potenciálnych politických zbohatlíkoch. Tie sa posúvali do centra v Bratislave, kde ich postupne začala analyzovať Komisia, ktorá v tej dobe ešte nemala vymedzené právomoci. V čase, keď už bol zoznam politických zbohatlíkov úplný, Komisia, ani vláda ešte nevedeli, akým postupom majetok prejde do rúk štátu. Na zasadaní vlády vo februári 1940, po prijatí

21 Nariadenie Ministerstva financií pre berné správy z 13. septembra 1939. Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Štiavnica, fond Daňová správa, č. 82-p.p./39-III/9.

22 „Do úvahy by prichádzali napr.: statkári, ktorí nadobudli majetku z prídelu pozemkového úradu alebo kúpou z voľnej ruky (...), advokáti, ktorí sa zaoberali záležitosťami parcelačnými, osoby majúce viacej koncesii, majetné osoby politicky činné a i.“, Tamtiež.

23 Tamtiež.

24 Tamtiež.

tí vládneho nariadenia 23/1940, padlo rozhodnutie, že „habanie“ pozemkov pripadne Štátnemu pozemkovému úradu.²⁵ Následne v marci 1940 vláda rozhodla o dvoch rôznych postupoch konfiškácie majetku. Ak mal štátu pripadnúť pozemkový majetok, celý proces prepadnutia majetku mohol obísť aj Komisiu, podstatné boli rozhodnutia vlády. Zvyšné prípady musela prioritne riešiť Komisia.²⁶ V prípade žiadostí o milosť sa od Komisie neočakával žiadny komentár ani odporúčanie, rozhodovacie kompetencie malo plne v rukách Predsedníctvo vlády v spolupráci s Komisiou pre milosť. V podstate však išlo len o formálne rozhodnutie, keďže predsedom Komisie bol člen vlády.

Presný počet osôb zaradených do zoznamu politických zbohatlíkov nie je možné zistiť. Existujú však dva zdroje, ktoré nám môžu pomôcť pri pátraní po číslach. V prvom rade ide o samotný zoznam z fondov Predsedníctva vlády. Ten ale obsahuje len mená, ktoré boli relevantné po prvých žiadostiach o milosť a riadne zaradené do zoznamu politických zbohatlíkov. Druhým zdrojom je výkaz o činnosti Komisie pre milosť k júnu 1940, kedy sa jej úloha skončila. Tomuto dokumentu sa venujem v ďalšej časti práce.

Komisia však neskúmala len konkrétne osoby, ale aj firmy. Zisťovala, ktoré firmy boli istým spôsobom spojené s politickou činnosťou a možnou korupciou, resp. konexiami politických zbohatlíkov na štátne podniky. Zo štátnych podnikov boli v zozname podozrivých štyri podniky, ktoré zadávali objednávky pre súkromné firmy. Práve tieto objednávky podľa Komisie a MH pomohli politickým zbohatlíkom v rozširovaní ich majetku. Išlo o Ústredné družstvo v Bratislave, Sväz roľníckych vzájomných pokladníc v Bratislave, Sväz hospodárskych družstiev a verejných obilných skladišť v Bratislave a Slovenská pokladnica pre hospodárskych robotníkov v Bratislave. Tieto firmy zadávali podľa Komisie podozrivé objednávky v celkovej hodnote 40 miliónov Ks (po prepočítaní na menu SR).²⁷ Z finančného hľa-

25 Rozhodnutie Predsedníctva vlády pre Ministerstvo hospodárstva a Ministerstvo vnútra z 5. marca 1940. SNA Bratislava, fond MH 12, č. 2174-2/40.

26 Oznam o rozhodnutí vlády zo 7. marca 1940. SNA Bratislava, fond MH 12, č. 2200/II-1940.

27 Ústredné družstvo v Bratislave zadalo osem podozrivých objednávok v hodnote 5 miliónov Ks, Sväz roľníckych vzájomných pokladníc v Bratislave zadal šesť objednávok v hodnote 3,5 miliónov Ks, Sväz hospodárskych družstiev a verejných obilných skladišť v Bratislave zadal 28 objednávok v hodnote 30 miliónov Ks a Slovenská pokladnica pre hospodárskych robotníkov v Bratislave zadala tri objednávky v hodnote 1,5 milióna Ks. Zoznam firiem pre MH, v ktorých boli zadané práce a dodávky z 1. februára 1940. SNA Bratislava, fond MH 12, č. Prez-Pdôv-135/2/39.

diska najväčšiu zákazku dostala firma Hlavaj, Palkovič, Uličný v hodnote 4.047.838,05 Ks. Zákazku získala od Sväzu hospodárskych družstiev a verejných obilných skladíšť v Bratislave.²⁸ Vzhľadom na skutočnosť, že počas trvania ČSR sa mnohé dokumenty nachádzali v Prahe a po vzniku samostatného štátu tam aj ostali, Komisia ani ministerstvá sa nemohli dostať ku všetkým dokumentom. Tento fakt mohol prispieť k tomu, že niektoré transakcie, podniky a osoby ešte v roku 1940 neboli vypátrané, resp. vymáhaná suma nemohla byť vyššia. Tento problém jasne pomenovalo III. oddelenie MH, ktoré pre Prezídium MH konštatovalo, že nemá pomôcky na to, aby zistilo všetky zadania a obchody v hodnote nad 200.000 Ks.²⁹ Zoznam firiem, ktoré získali štátne objednávky napokon obsahoval 122 subjektov. Väčšina firiem získala malý počet zákaziek, niektoré však aj viac ako desať. Napríklad firma Rumpel G. v Žiline získala 22 zákaziek, Kunz z Hrníc 16, Ján Kodl z Bratislavy 13 a Viliam Fábry z Banskej Bystrice 12.³⁰

Po vytvorení zoznamu politických zbohatlíkov Komisia každému v zozname zaslala svoje rozhodnutie. Rozhodnutie Komisie dostal každý politický zbohatlík poštou. Obsahovalo rozhodnutie o zaradení do zoznamu politických zbohatlíkov, zoznam majetku, ktorý prepadne štátu a lehotu splatnosti, dokedy má postihnutá osoba previesť majetok na štát. Napríklad politický zbohatlík Max Adler mal hlavne pozemky a tie previedol na manželku. Komisia mu poslala oznámenie o tom, že spadá pod definíciu politického zbohatlíka. V prospech štátu mali prepadnúť jeho pozemky v Bratislave a Topoľčanoch, kde pôsobil ako advokát: „*majetok tento prenáma do štátnej správy ministerstvo hospodárstva, ktoré zariadi i pozemkoknižný prevod tohto nehnuteľného majetku Slovenskému štátu /ministerstvu hospodárstva/*“. Okrem pozemkov prešiel do správy štátu aj jeho hnutelý majetok, konkrétne jeho vklady v bankách.³¹ Prevody nehnuteľných majetkov mali byť sprostredkované okresnými úradmi, v ktorých sa majetky nachádzali. Správou majetkov bol vládou poverený Štátny pozemkový úrad v Bratislave.³² Rozhodnutie

28 Tamtiež.

29 Oznam III odboru MH pre Prezídium MH zo 4. januára 1940. SNA Bratislava, fond MH 12, č. III-dôv.11/1/39.

30 Tamtiež.

31 Vklady: knižka 68. Slovenskej všeobecnej úverovej banky v Topoľčanoch v hodnote 550.000 Ks, knižka 10.112 Sporiteľne mesta Uherského Hradišťa v Nitre v hodnote 180.000 Ks, knižka 305 Eskomptnej a hospodárskej banky v Topoľčanoch v hodnote 100.000 Ks. Rozhodnutie Komisie o Maxovi Adlerovi z 28. mája 1940. SNA Bratislava, fond MF 100, č. 175/1940.

32 Tieto právomoci mu zverila vláda rozhodnutím č. 2000/II-1940 zo 7. marca 1940.

o zaradení medzi politických zbohatlíkov sa netýkalo len Komisie a dotyčnej osoby. Vzhľadom na skutočnosť, že v prospech štátu prepadli rôzne druhy majetku, rozhodnutie dostali všetky zainteresované inštitúcie. Ako príklad použijem prípad advokáta Pavla Fábryho. Komisia rozhodla o prepadnutí čiastky 2.000.000 Ks, ktoré mala postihnutá osoba získať politickou činnosťou. Následná lehota na prevod sumy bola 30 dní. Celý proces presunu peňazí bol okrem Komisie a postihnutej osoby spojený aj s MF, MH, Štátnym pozemkovým úradom, Daňovou správou Bratislava – mesto, Okresným úradom v Novom Meste nad Váhom a Okresným úradom v Liptovskom Svätom Mikuláši.³³

Boj proti politickým zbohatlíkom prebiehal aj v médiách. Propaganda úspešne vykresľovala politických zbohatlíkov ako protislovenský živel spojený s predchádzajúcim režimom, ktorý získal pozemky na úkor poctivých Slovákov. Slováci aj pod vplyvom propagandy sporej so závisťou ochotne pomáhali štátu hľadať politických zbohatlíkov. Alexander Mach sa pre periodikum Gardista v januári 1940 vyjadril k celkovému procesu boja proti politickým zbohatlíkom: „*dostávali sme stá a stá mien osôb, ktoré na začiatku pokračovania boli označené za politických zbohatlíkov*“.³⁴ Mach zároveň pripomenul problémy spojené s nedostatkom informácií a nemožnosť získať všetky pozemky, na ktoré mal podľa neho štát nárok. Základný problém bol v tom, že pozemky mnohých osôb, v neskoršej dobe označených za politických zbohatlíkov, ležali na území slovensko-maďarského pohraničia, ktoré po viedenskej arbitráži pripadlo Maďarsku.

Následne začala druhá fáza celého procesu. Dotknutá osoba mohla podať žiadosť o omilostenie. Väčšina dotknutých osôb zo zoznamov naozaj podala žiadosť, väčšinou okamžite alebo do niekoľkých mesiacov. Žiadosti obchádzali Komisiu, ich hodnotením a preverovaním sa zaoberala vzniknutá trojčlenná Komisia pre milosti, ktorá sprostredkovala svoje rozhodnutie Predsedníctvu vlády. To následne vydalo definitívny verdikt. Komisia pre milosti mala za rok 1940 22 zasadaní, na ktorých podala celkovo 75 návrhov. Vo výkaze činnosti v júni toho istého roku Komisia pre milosti riešila niekoľko stoviek prípadov. Celkovo zo zoznamu zbohatlíkov vylúčila 107 prípadov, 173 prípadov odporučila na pokračovanie, zastavila 48 prípadov, 94 prípadov postúpila na Štátny pozemkový úrad, predbežne vybavila alebo dala prešetriť, doplniť 107 prípadov, 33 prípadov navrhla na vylúčenie zo zoznamu, v 44 prípadoch rozhodla o prepadnutí majetku a v 39 prípadoch navrhla mi-

33 Rozhodnutie Komisie z 28. mája 1940. SNA Bratislava, fond MF, č. 171/1940.

34 Gardista, 2, 1940, č. 4 (20. 1.), s. 9.

lost'.³⁵ Na základe týchto čísel je možné vytvoriť si obraz o tom, koľko osôb patrilo do pôvodného zoznamu politických zbohatlíkov (645). Podľa I. Staneka Komisia v celkovom meradle riešila približne 250 prípadov (jedná sa o prípady, pri ktorých sa nerozhodlo o milosti, čo však neznamená, že majetky dotýčajúcich osôb prepadli štátu).³⁶ Celková suma, ktorou sa Komisia, Komisia pre milosti a Predsedníctvo vlády zaoberali, nie je známa. K dispozícii je však hodnota majetku, ktorý mal po prehodnotení žiadostí o milosť definitívne pripadnúť štátu – 36.507.869 Ks. Podstatnejšie ako celkové finančné prostriedky z pohľadu občanov SR boli pozemky, ktoré sa mali prerozdeliť roľníkom na základe pripravovanej pozemkovej reformy.

Žiadosť o milosť mohol podať aj sám postihnutý, ale v niektorých prípadoch mnohé dokumenty, ktoré potvrdzovali nevinu politického zbohatlíka, poslali aj lokálne štátne orgány, pravdepodobne priamo späté s dotýčajúcimi osobami. Napríklad Okresný úrad v Námestove zaslal Komisii pre milosti správu o činnosti dvoch osôb zaradených do zoznamu. Členovia strany František Skyčák a Florián Koválik z Námestova boli následne na základe tejto skutočnosti dodatočne vyňatí zo zoznamu.³⁷ V každom prípade však postihnutá osoba ku žiadosti o milosť a vyradenie zo zoznamu politických zbohatlíkov musela pripojiť aj nejaké osvedčenia, svedectvá, ktoré by dokazovali nevinu. Omilostenie prebiehalo dvoma spôsobmi. Buď si postihnutá osoba na základe rozhodnutia Komisie pre milosti a následne Predsedníctva vlády „zasluhovala omilostenie“ v plnej miere, alebo jej bola znížená výška majetku, ktorý mal byť konfiškovaný. Táto suma bola po prehodnotení znížená a niektorí zbohatlíci boli následne aj vyňatí zo zoznamu. Pre lepšiu ilustráciu uvediem príklady. Horeuvedený prípad postihnutých Skyčáka a Koválika je príkladom úplného omilostenia a vyňatia zo zoznamu politických zbohatlíkov. Ako príklad pre druhú možnosť použijem známeho politika z medzivojnového obdobia, Kornela Stodolu. V jeho prípade Komisia pre milosti navrhla Predsedníctvu vlády jeho omilostenie a celková suma 600.000 Ks, ktorá mala pripadnúť štátu, sa znížila na 300.000 Ks.³⁸ Stodola sa mal nezákonne obohacovať ako národohospodár (predseda Obchodnej a priemyselnej komory) a politik. Treťou možnosťou rozhodnutia Predsedníctva vlády bol

35 Výkaz činnosti Komisie pre milosti z 11. júna 1940. SNA Bratislava, fond Úrad predsedníctva vlády (ďalej ÚPV) 43, č. 255/40.

36 STANEK, Imrich: Zrada a pád. Praha : SNPL, 1958, s. 246-247.

37 Oznam Komisie pre milosti Predsedníctvu vlády z 24. mája 1940. SNA Bratislava, fond ÚPV, č. 131/1940.

38 Oznam Komisie pre milosti Predsedníctvu vlády z 11. novembra 1940. SNA Bratislava, fond ÚPV 42A, č. 13813/40.

napr. Max Adler, ktorý tiež požiadal o omilostenie, ale Predsedníctvo vlády rozhodlo o nevyhovení žiadosti (možno aj pre jeho židovský pôvod).

Od rozsahu konexií postihnutej osoby záviselo, či bude osoba omilostená a do akej miery zaplatí štátu za svoje omilostenie. Vo všeobecnosti je však možné tvrdiť, že po období triedenia a posudzovania jednotlivých žiadostí o milosť v tomto procese platilo pravidlo, že verejne známe osoby mali privilégiá vzhľadom na svoje známosti aj s úradníkmi štátu (z predchádzajúceho obdobia). Keďže však boli pomerne známi aj z obdobia ČSR, istú sumu peňazí si štát zobral. Takisto platilo, že Komisia sa zameriavala hlavne na majetnejších politických zbohatlíkov.³⁹

Niektorí boli omilostení bez straty majetku, mnohí museli zaplatiť aspoň zníženú sumu. To však neznamenalo, že boli okamžite vyňatí zo zoznamu. Ich omilostenie charakterizovalo práve zníženie skonfiškovanej sumy.

Niekedy sa stávalo, že zaradenie do zoznamu politických zbohatlíkov vyvolalo vášne v okolí postihnutej osoby. Vedomie, že sused disponuje značným finančným obnosom, nechalo často splanúť vášne a závisť. Ako príklad použijem prípad statkára Antonína Horáka, ktorý mal štátu odovzdať 200.000 Ks. Horák krátko po oznámení Komisie podal žiadosť o milosť, ktorú zdokladoval príslušnými osvedčeniami. Protí však bola miestna organizácia HSES v Santove. Napísala list predsedovi vlády, v ktorom sa snažila dokázať, že Antonín Horák prišiel k svojmu majetku naozaj politickou činnosťou. K svojmu majetku sa mal dostať využitím svojich známostí. V komisii pre verejnú súťaž na správu majetku boli podľa sťažovateľov hlavne Česi, takže majetky dostal do správy práve Čech Horák, ktorý mal komisiu podplatiť pšenickou.⁴⁰ V závere ho miestna organizácia HSES ešte obvinila z protislovenskej činnosti. Zdôrazňovala, že odmieta zaplatiť peniaze preto, lebo stále verí, že vo vojne zvíťazia spojenecké vojská. Všetky jeho osvedčenia podpísali len Česi, pretože Slováci odmietli, takže by nemali byť ako svedectvá vzaté do úvahy. Keďže do procesu rozhodovania zasiahli aj externé faktory, o Horákovej žiadosti o milosť sa rozhodovalo neskôr. Vláda napokon v roku 1941 rozhodla o jeho vyňatí zo zoznamu politických zbohatlíkov. V roku 1943 mu štát napokon vrátil aj zhabané majetky.⁴¹

Zvláštnou skupinou obyvateľstva boli Nemci (nemecká národnosť) zaradení do zoznamu politických zbohatlíkov. V takomto prípade sa zbohatlík

39 SNA Bratislava, fond ÚPV 40, 41, 42, 42A, 43.

40 List Miestnej organizácie HSES v Santove predsedovi vlády z 9. júna 1940. SNA Bratislava, fond MH 12, č. 6087/40.

41 Rozhodnutie Predsedníctva vlády o Antonínovi Horákovi z 15. júna 1943. SNA Bratislava, fond MH 12, č. 10/2/1943.

obrátil na Nemecké vyslanectvo v Bratislave, ktoré zareagovalo a následne bol postihnutý s okamžitou platnosťou vyňatý zo zoznamu. V dostupných zoznamoch však figurujú len traja Nemci. Okamžite po obdržaní rozhodnutia Komisie sa jeden z nich, Ernst Brückner, obrátil na svoj zastupiteľský úrad, ktorý upovedomil Ministerstvo zahraničných vecí. Následne bol Brückner zo zoznamu vyňatý.⁴²

Ak politický zbohatlík nepožiadaval o milosť alebo bolo rozhodnuté v jeho neprospech začal sa proces konfiškácie majetku. Väčšina prípadov bola vyriešená už v roku 1940 a štát získal potrebné finančné prostriedky. Do 30 až 60 dní sa finančné prostriedky prevodmi hlavne cez Slovenskú hypotekárnu a komunálnu banku v Bratislave presunuli do Ústrednej štátnej pokladnice v Bratislave do tzv. Depozitára politických zbohatlíkov.⁴³ Ako som spomínal vyššie, väčšina platieb prebehla už do leta 1940. Veľmi často však politickí zbohatlíci zaplatili len istú čiastku zo celkovej sumy a proces prevodu financií trval niekoľko nasledujúcich mesiacov až rokov. Ak dlžník nezaplatil celú sumu, peniaze vymáhala Ústredná štátna pokladnica. Zbohatlík mal napríklad zaplatiť 90.000 Sk a v roku 1940 zaplatil len 23.334 Ks. Ústredná štátna pokladnica nezačala konať okamžite, ale až po tom, ako získala platby od všetkých politických zbohatlíkov. Po zistení skutočnosti, že nezinkasovala celú sumu, pokladnica informovala MF (Oddelenie VI/17)⁴⁴ a po niekoľkých mesiacoch začal proces vymáhania. Väčšinou však trval až do roku 1943, kedy celý proces skončil.

Profil osôb zaradených do zoznamu politických zbohatlíkov bol rôznorodý. Isté kvantum nepatrilo do žiadnej z politických strán. Je pozoruhodné, že v zoznamoch, ktoré malo k dispozícii Predsedníctvo vlády, často chýbajú informácie o politickej príslušnosti konkrétnej osoby. Politických zbohatlíkov môžeme rozdeliť podľa dvoch kritérií, politickej príslušnosti a zamestnania. A vzhľadom na charakter zamestnaní, na ktoré sa štát zamerával, je zrejmé, že najväčšie zastúpenie má Republikánska strana zemedľského a maloroľníckeho ľudu, t.j. agrárna strana. Zbohatlíkov nejako spojených s touto stranou bolo viac ako 70 %. Z významnejších strán politického spektra bývalej ČSR stoja za zmienku ešte Československá sociálno-demokratická strana robotnícka a národní socialisti. Obe strany boli ale zastúpené oproti agrárnej

42 Rozhodnutie Komisie o Ernstovi Brücknerovi z 13. apríla 1940. SNA Bratislava, fond ÚPV 40, č. 255/40.

43 Záznam o depozitoch politických zbohatlíkov. SNA Bratislava, fond MF 100, č. VI/17-1942-44.

44 Vymáhanie sumy 90.000 pre Ústrednú štátnu pokladnicu z 13. októbra 1943. SNA Bratislava, fond MF 100, č. 13402/1943-VI/17.

strane v minimálnej miere. Napríklad zoznam politicky činných osôb Predsedníctva vlády, ktoré boli členmi politických strán obsahuje len 28 mien. Zástupcov sociálnych demokratov a národných socialistov bolo spolu len sedem. Zvyšné osoby boli spojené s agrárnou stranou.⁴⁵ V zozname z vyššie uvedených dôvodov nefigurovali členovia nemeckých politických strán. Početnú skupinu tvorili osoby, ktoré neboli členmi politických strán, dokonca v ich zločkách nie je spomenutá príslušnosť ani sympatie k nejakej politickej strane.

Na základe pokynov MH sa berné správy mali zamerať hlavne na statkárov (ktorí boli spätí hlavne s agrárnou stranou) a advokátov. V zoznamoch figuruje jednoznačne najviac statkárov (asi polovica všetkých osôb v zozname). Ďalšími frekventovanými zamestnaniami boli advokáti a roľníci (status roľníka a statkára bol vnímaný rozdielne, presné kritéria však nie sú známe). V zozname politických zbohatlíkov sa však nachádzali aj verejní notári, mlynári, riaditelia tovární, lokálni politici, pracovníci ministerstiev, ale aj bývalí vyslanci či dirigenti.⁴⁶

Pravdepodobne najprominentnejším politickým zbohatlíkom bol Jozef Baar, bývalý ministerský radca. Rozhodnutie Komisie dostal ešte vo februári 1940, majetok bol do vlastníctva štátu prevedený už v marci. Proti Baarovi sa viedla kampaň aj v médiách. Gardista v článku Politický zbohatlík Jozef Baar a pán advokát Vojtech Hudec osočoval Baara a jeho advokáta. Vytkol mu, že previedol svoje majetky na synov aby sa vyhol spravodlivosti. Autor nezabudol zvýrazniť skutočnosť, že Baar bol Čech. O advokátovi Hudecovi napísal, že Slovák-ľudák by nemohol zastupovať takého človeka.⁴⁷ Zhabaný majetok tvorili účasti Liečebných kúpeľov Trenčianske Teplice v hodnote 65.800, dve vkladné knižky v hodnote 55.395,60 Ks a 125 kusov účastín Banky čs. légii v Prahe v celkovej hodnote 124.480,40 Ks.⁴⁸ Neboli to však všetky financie, ktoré mali prepadnúť štátu. Jeho synovia boli ochotní predať svoj statok v Kaplnej o veľkosti 232 kat. jutár Penzijnému fondu SR, hodnota statku bola pre Penzijný fond dva milióny Ks. Z tejto sumy by Jozefovi Baarovi pripadla čiastka 635.000 Ks, zvyšná suma by bola odovzdaná Spolku pre stavbu jezuitského gymnázia. Podmienkou transakcie malo byť vyňatie Jozefa Baara zo zoznamu politických zbohatlíkov, čo musel schváliť Štát-

45 Zoznam osôb k evidovaným IX oddelením pre MH. SNA Bratislava, fond MH 12, č. 678/39 – XI/dov.

46 SNA Bratislava, fond ÚPV 40, 41, 42, 42A, 43.

47 Gardista, 2, 1940, č. 6 (3. 2.), s. 19.

48 Oznámenie Ústrednej štátnej pokladnice pre MF z 19.marca 1940. SNA Bratislava, fond MF 100, č. 1759/1940.

ny pozemkový úrad na odporúčanie vlády. Tá napokon transakciu odobrila v septembri 1940 a dohoda bola podpísaná nasledujúci mesiac. Následne bol Jozef Baar vyňatý zo zoznamu politických zbohatlíkov. Za približne 1,4 milióna Ks si v podstate vykúpil správnu politickú príslušnosť a vyššie uvedené majetky, ktoré mu boli zhabané ešte v marci 1940, mu štát vrátil v roku 1941.⁴⁹ Ďalším bývalým ministerským radcom bol Anton Štefánek. Takisto podal žiadosť o milosť, ktorej napokon vláda v roku 1941 vyhovel. Z politicky činných osôb, ktoré sa dostali do zoznamu politických zbohatlíkov, je nutné spomenúť ešte bývalého poslanca Jána Ursínyho, bývalého vyslanca Juraja Slávika a sekčného šéfa bývalého Ministerstva dopravy a verejných prác Ing. Štefana Janšáka.

Ako som spomenul vyššie, prostriedky získané akciou proti politickým zbohatlíkom mali byť použité v pozemkovej reforme.⁵⁰ Pozemková reforma z roku 1940⁵¹ mala podľa ministra G. Medrického prerozdeliť približne 1.619.000 ha pôdy. Napokon však pozemkovou reformou bolo prerozdeľených len 45.379 ha, z čoho väčšinu tvorili majetky skonfiškované židovským občanom a nie politickým zbohatlíkom.⁵² Majoritné vlastníctvo pozemkov si ponechal štát a drobní roľníci svoj podiel nezískali. Takmer polovica rozdeľenej pôdy (20.714 ha) pripadla 44 osobám, ktoré boli protežované HSLS alebo HG. Zvyšné pozemky sa rozdelili medzi približne 350.000 malých hospodárstiev. Takmer celá lesná plocha pripadla štátu a zvyšné územie pripadlo Fondu pre správu poľnohospodárskych statkov. Ak sa chcel niekto o pozemky uchádzať, musel byť členom HSLS alebo Deutsche Partei, resp. byť frontovým vojakom („*hrdina a kresťan*“).⁵³

Hoci väčšina prípadov bola vyriešená ešte v roku 1940, samotný proces získavania financií trval ešte niekoľko rokov. V mnohých prípadoch do procesu získavania financií vstupovala aj korupcia a konania sa preťahovali, pričom štát peniaze nezískal. Druhým faktorom bola aj veľmi veľká miera návratnosti financií zbohatlíkom, resp. opravné konania s politickými zbohatlíkmi, ktorým sa vracali zhabané financie. Vracala sa buď celá suma, alebo len časť. Platilo to najmä pri väčších finančných čiastkach. Príliš veľa politických zbohatlíkov zaplatilo menšiu sumu a čakalo na konanie štátu. Me-

49 Rozhodnutie vo veci Jozefa Baara z 13. novembra 1941. SNA Bratislava, fond MF 100, č. 26493/1941-VI/17.

50 Vládne nariadenie 23/1940, §4.

51 Zákon o pozemkovej reforme z 22. februára 1940 č. 46/1940 Sl. z.

52 V reforme bolo použitých zo zhabaného majetku politických zbohatlíkov 1.050 ha. Pozri: STANEK, Imrich: c. d., s. 249.

53 STANEK, Imrich: c. d., s. 250.

dzitým sa snažili získať potvrdenia o čestnom podnikaní a získaní majetku. V získavaní potvrdení boli úspešní, keďže mnohým politickým zbohatlíkom sa aj napriek zamietnutiu žiadosti v prvej polovici roku 1940 podarilo získať omilostenie neskôr, na základe čoho získali späť celý alebo časť skonfiškovaného majetku. Napríklad Maxovi Adlerovi vrátil štát takmer 56.000 Ks. Bola to síce len malá čiastka z niekoľkostotisícovej sumy, ale Adler a ostatní dodatočne omilostení zbohatlíci mohli byť spokojní s vyňatím zo zoznamu. Pritom v roku 1940 Predsedníctvo vlády zamietlo značnú časť žiadostí o milosť. Najviac financií štát vrátil práve v roku 1943.⁵⁴

V priebehu roku 1943 bola korupcia v otázke riešenia politických zbohatlíkov zjavná. Problémom sa muselo zaoberať už aj Predsedníctvo vlády a Snem SR, ktorý našiel nezrovnalosti v platbách: „Z materiálu Komisie pre veci politických zbohatlíkov, ktorý bol predložený predsedníctvu Snemu, rozpočtový výbor zistil rozličné neprístojnosti pri pokračovaní proti politickým zbohatlíkom. Žiadam, aby akékoľvek pokračovanie proti politickým zbohatlíkom bolo zastavené, kým predsedníctvo Snemu nepodá konkrétny návrh, ako sa majú neprístojnosti oznámiť.“⁵⁵ 8. júla 1943 napokon Predsedníctvo vlády aj v súvislosti s narastajúcou krízou režimu rozhodlo o okamžitom zastavení všetkých opatrení proti politickým zbohatlíkom, čo sa týkalo hlavne dvoch oblastí. Štátne inštitúcie už nemuseli vyplácať omilosteným politickým zbohatlíkom zvyšok financií, ktoré im po vyradení zo zoznamu zbohatlíkom mali vrátiť. Zároveň však už ani politickí zbohatlíci nemuseli štátu doplácať celú sumu, ktorú ešte nezaplatili.⁵⁶

Proces represálií proti politickým zbohatlíkom trval takmer tri roky. Jej priaznivý efekt na slovenskú ekonomiku, spravodlivosť, prospech občanov je však diskutabilný. Z informácií z roku 1940 je známa celková hodnota majetku, ktorý prepadol v prospech štátu. Je však veľmi problematické zistiť, aká

54 Za všetky prípady uvediem: Jozef Čerovský z Bratislavy, 103.817,85 Ks; Juraj Soppo z Trebišova, 100.000 Ks; Štefan Klučovský z Nitry, 150.000 Ks; Jozef Vrána z Nového Mesta nad Váhom, 100.000 Ks. Zoznamy a preúčtovanie politických zbohatlíkov zo 6. októbra 1943. SNA Bratislava, fond MF 100, č. 10744/192-VI/17.

55 Správa predsedu Snemu SR pre predsedu vlády z 2. júla 1943. SNA Bratislava, fond ÚPV 43, č. 323/1943.

56 „(...) podľa rozhodnutia predsedníctva Snemu, intimovaného predsedníctvom vlády dňa 8. júla 1943, číslo 3276/2-1943, bolo akékoľvek pokračovanie proti politickým zbohatlíkom zastavené, kým predsedníctvo Snemu nepodá konkrétny návrh. Preto ani nedoplatok prepadlej sumy predmetného zbohatlíka, nemôže byť zatiaľ vymáhaný.“ Oznam Oddelenia III/9 pre Oddelenie VI/17 MF, SNA Bratislava, fond MF 100, č. 24.605/1943-III/9.

veľká čiastka naozaj prešla do rúk štátu. Je zrejmé, že mnohé platby meškali a politickí zbohatlíci neposielali celé sumy, spoliehali sa na prietahy v konaní a neschopnosť slovenskej administratívy. Takisto je veľmi problematické zistiť, akú veľkú sumu štát v priebehu nasledujúcich rokov vrátil. Informácie sú len o niekoľkých osobách z celkového omilosteného počtu. Aj v tomto prípade neboli všetky transakcie uskutočnené, keďže tok peňazí oboma smermi bol v lete 1943 zastavený.

Len približne sú zúčtované náklady štátu na aparát, ktorý bol platený práve zo získaných finančných prostriedkov. Do tejto kategórie musíme zaradiť odmeny pre Komisiu a Komisiu pre milosti, ktoré neboli malé. To isté platilo aj pre advokátov a kurátorov, ktorým Poštová sporiteľňa neposielala sľúbené odmeny. Tí ich následne vymáhali súdnou cestou a výšky odmien sa tak zvýšili o penále.

Akcie proti politickým zbohatlíkom len čiastočne splnili svoj ekonomický efekt (pozemková reforma, viac financií vo vlastníctve štátu), čiastočne však splnili politický a propagandistický efekt. Štát dokázal jasne pomenovať nepriateľa a svojským spôsobom sa v prvých rokoch svojej existencie vysporiadal s predchádzajúcim režimom. Keďže mnohí politickí zbohatlíci boli postupom času omilostení a istá suma im bola vrátená, je oprávnené sa zamyslieť nad celkovou úspešnosťou procesu perzekúcií. V komparácii s procesom arizácie sa jednoznačne jednalo o menšiu sumu i počet postihnutých. Ale vzhľadom na charakter priebehu oboch akcií je zrejmá podobnosť – neefektívnosť, netransparentnosť, konexie, rodinkárstvo a korupcia.